

РАДА ШАРЛАНДЖИЕВА
ПРЕЧИСТВАЩИЯТ СМЯХ НА
РИЧАРД БРОТИГАН

Превод от английски: Рада Шарланджиева, 1982

chitanka.info

Романи, в които стават чудни неща — хора, изтерзани от безчинствата на вилнееща банда, намират покой в полята на смъртта, където всеки нов ден слънцето грее в различен цвят, а животът е благ и свеж като сок от диня; или съблазнително момиче предизвиква суматоха из залите на калифорнийска библиотека, специализирана в съхраняване на стократно отхвърлени ръкописи; или злосторно чудовище, сътворено от ръката на учен — хуманист, влиза в смъртна схватка с гангстери от Дивия Запад; или едно сомбреро, довяно от вятъра върху централна улица на провинциално американско градче, става повод за въоръжен сблъсък между гражданското население и армията; или невзрачен детектив бяга от своите всекидневни маршрути из гъсталаците на престъпността в блажени сънища за Вавилон; или... Стихосбирки, чиито заглавия сепват с необичайността си. От рода на „Галилейски стопаджия“, „Сервирайте мраморния чай“, „Моля, засадете тази книга“, „Надзират ни машини за любеща милост“. Книги в големи тиражи с ярки корици, а на гърба — снимка на дългокос мъж със странна черна шапка — нещо средно между детективско бомбе, каубойска шапка и сомбреро. Мъжът е вдигнал съзаклятнически пръст пред устните си: шшшт, сега ще ви разкажа една невероятна история... Това са като че ли всички данни, с които разполагаме за американския писател Ричард Бротиган. „Малко, но доста особено“, би бил автокоментарът на писателя. А, да, знаем още и рождената му година — 1935. За родното му място се споменава неопределено — малък град на северозападното крайбрежие на САЩ. Той не прави изявления, не дава интервюта, не обяснява написаното; в периодичния печат, освен отзиви за поредната му книга, не се срещат биографични справки или творчески портрети. Има само смътна мътва за бурна младост сред калифорнийската артистична бохема, но тук вече излизаме от територията на фактите и прекрачваме в царството на мита. Ако все пак митът навярно е допринесъл за изключителната популярност на автора в страната му, а и извън нея, тъй като неговите произведения са преведени на петнадесет езика, налице са осем романа, които съвсем неслучайно се нареждат в една традиция, стигаща далеч назад в миналото.

Вкусът към невероятната ситуация, към алогичното словосъчетание, към парадоксалното и гротескното е дълбоко вкоренен в природата на американеца. Онаследен от прародителите

ирландци и англосаксонци, в дивата неовладяна твърд на Новия свят той се превръща в нещо по-същностно от своеобразно чувство за хумор. В агонията на разочарованието от осуетяването на буржоазнодемократичните идеали за свобода и равенство, в краха на Голямата американска мечта, играта на въображението ще се окаже онзи спасителен защитен рефлекс, който ще смекчава болезнено интензивния контакт с една обезверяваща действителност. В своята историческа съдба формирацията се национален характер тъй често ще надмогва разминаването между порив и обществена обреченост чрез пречистващия смях от привидната безсмислица, която всъщност изтъква противоречието между индивида и средата, че остроумието и способността за пародирание ще заемат високо място в системата на личностните ценности.

Като художествен регистратор на обективния духовен процес, прозаическата традиция в американската литература показва пристрастие към сатирично-фантастичното изображение от самото си зараждане и отделни елементи на парадоксалното, съпоставянето с ирационалното, дори бомбастичното се срещат в произведенията на първите ѝ белетристи. Независимо дали в превъплъщението на гротескно карикатурна картина, на битово-хумористичен детайл или приказна метафорност, те са чест художествен похват и в творчеството на големите американски сатирици Марк Твен, Синкльър Луис и Ринг Ларднър.

Изведено обаче до крайността на абсурда и възприето не само като художествен похват, но като светоглед и структурен принцип, сатирично-фантастичното начало породи през 60-те години едно нашумяло течение в съвременната американска литература, назовано твърде условно „литература на черния хумор“. За направление със стройна идейно естетическа платформа в случая не може да се говори. Обектът на изображение и художественият прицел не са равнозначни — социално-политическата изобличителност в най-добрите романи на Кърт Вонегът и антивоенният патос на Джоузеф Хелър са твърде различни от вселенски апокалиптичните видения на Томас Пинчън, бурлескните искромети на Уилям Бъроуз, разяждащите като киселина игрословици на Доналд Бартълми или артистичните пародии на Ричард Бротиган. Обединява ги общото чувство за света като хаос и за обществото като безредие. Обединява ги още и това, че в разпадането

на целостта на съществуването, в изгубването на зрителната точка, в обезверяването от обществото, човека и твореца тези писатели тръгват да търсят нови ориентири в света на въображението, в пародийното отрицание, в играта и черния хумор.

Сред разнородните членове на това странно и необвързано литературно „семејство“ Ричард Бротиган се явява в ролята на наблюдателното, палаво, малко, пакостно и надарено с поетично вдъхновение дете. Без да прониква до дълбочините на общественно-политическите причини за явленията, той обаче улавя с вярно око и безпогрешно ухо пораженията върху душевността на средния американец — блаженото невежество и наивната самоувереност на човека, чиито сетива всекидневно бомбардират сурогатите на попкултурата; отсъствието на морално-етични ценности; обречеността на стремежа към духовно извисяване; несигурността на дребния човек в правото му на труд; латентното насилие в обществото и индивидите, които създава; арогантността на властта; безумието на военщината; истеричните изстъпления на масовата психоза; безсилието на твореца. Тези наблюдения Бротиган поднася в сюрреалистични съчетания на жанрове и образност, на дръзки полети на въображението и натуралистични детайли, на разговорен език и поетични изблици. Той взема клишетата на поплитературата, използва жанровете на уестърна, готическия роман, детективския роман, историческия романс, мистерията, за да въздейства върху съзнание, закърняло от злоупотреба с псевдокултура, но преобразявайки ги в пародии, писателят всъщност се прицелва в обекта на тази псевдокултура, т.е. в читателя, за когото са предназначени, така че, преди още да е заглъхнал залпът от смях, лицето да се изкриви о гримаса, а в очите да се мерне ужасът от неочакваното смразяващо самопознание.

Рада Шарланджиева

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.